

Србија деценију после распада

У капитализам или сиромаштво

На путу до националне слободе и државе, пред српском нацијом стоје два кардинална питања: прво – какав облик политичког система и какву садржину друштвених односа треба да санкционише устав земље? Капитализам није, социјализма смо се одрекли, а трећег нема. Друго – не постоји национална одлука по којој је радничка класа земље разбаштињена својине над средствима рада

Извод из књиге Пркос – прилог филозофији националне историје, ИИ доп. изд. Београд, 2003. (наслов и опрема редакцијски)

На почетку друге деценије од укидања Југославије, српски народ још стоји на путу за који се не зна куда води. На томе путу Срби, истина, стоје већ хиљаду и пет стотина година – од времена, заправо, када је пропало Римско царство, а они се настанили на ове просторе. У томе бескрајно дугом времену нису се придружили заједници европских народа. И, ни у једном њиховом процесу нису учествовали. Остали су иза свих главних токова у којима се стварао и трајао капиталистички поредак Европе. Капиталистички поредак Европе изнедрила је католичко-протестантска религија и ни један народ који припада религијама Оријента – хиндуистич кој, будистичкој, исламској или хришћанско-православној, не могу полагати право свога учешћа у његовом настанку и развоју. Такво право не могу полагати ни православни Срби, а једино су они од свих оријенталних народа заокружили механизам првобитне акумулације капитала – услов неопходан да би нека национална заједница стала на пут који би је довео до овако величанственог достигнућа какав је европски капитализам. Из ове стварности за Србе произилази до бола тешко питање – коме припадају? Европи или Оријенту?!

А, то није исто. Европски народи своју егзистенцију одржавају на култу рада и култу организације; животна стварност народа Оријента почива и одржава се на култу предака. Народи Оријента припадају свету метафизике; европски народи припадају свету антропологије. Живот на Оријенту одржава се на непроменљивости његових токова од постања; живот Европљана утемељен на историји и дијалектици – у сталним је променама. Положај српског народа делује као да се код њега, слично многим народима Оријента, није ни догодила историја. Верски и национални елемент у међународној идентификацији Примарни узрок који видим у неучествовању Срба у европским збивањима и процесима је религијски. Срби су, од седамнаестог века до дана данашњих значај верског питања издизали изнад значаја националног. У таквим су околностима европске силе на Србе гледале, не као на заједницу засебног националног ентитета, већ као на заједницу православних верника. Тако су покрети за националну слободу Срба добијали облике борбе за православље. У правно-политичком поретку Европе се, од Француске револуције 1789. до дана данашњег, на националну заједницу гледа као на заједницу која, по природи ствари, поставља питање права и слободе организовања националне државе. На верску заједницу, међутим, гледа се са становишта слободе верског деловања. А, то су различите ствари.

Ово што Европа данас чини – посредовањем при установљавању Уставне повеље и заједнице Срба и Црногорца и окамењивањем недефинисане позиције Косова – на уверава нас да се ради о стварању националних држава на просторима Југоисточне Европе. Остаје горак укус и сабласни утисак да се ради на уређивању односа између племенских заједница Срба и Црногораца истог етничког и верског порекла како би се спречило избијање оружаног конфликта међу њима. За

остварење узвишених идеала – националне слободе и државе морала би да се стекну најмање два услова. Први је постојање духовне сфере на којој стоји обавеза да тај величанствени национални циљ пројектује и дефинише. У другом се изражава неопходност постојања друштвене снаге – средње класе – као носиоца идеје националне слободе и интеграције која ће их прихватити као свој интерес. Проблем српског народа, међутим, у томе је што се ни један од ових услова не уочава у садашњем тренутку на њиховом путу на којем стоје, а за који се не зна куда води. У низу болних сазнања о узроцима оваквог стања, открива нам се трагичност исте грешке која се понављала код свих генерација што су на себе преузимале одговорност освајања националне слободе.

Ствар националне слободе се код Срба увек, па и данас, постављало у сфери политике. А, ради се о томе да се национално питање поставља најпре у сфери филозофије, како се то чинило у европским националним револуцијама. Интелектуална елита је онај врхунски творац која тај циљ дефинише и пројектује. Па, ипак, у присуству опоре стварности у којој је интелектуална елита српског народа остала пасивна – ако је понешто и делала онда је то чинила погрешно – ми не треба да имамо дилема о томе која би друштвена снага требало да се данас стави у позицију одговорности да овај задатак преузме на себе. У Европи су то били племство и буржоазија, а на овим просторима у таквој улози видим једино ону друштвену снагу која се испољава у својству носиоца својине над средствима рада. Ако смо у прилици да ту друштвену снагу – носиоце својине над средствима рада – ставимо у позицију најодговорнијег фактора националне слободе, морамо се онда сагласити и о томе шта би у овоме тренутку морало да има предност над сложеним пословима које морамо савлађивати на путу према слободи и националној држави.

Ако је избор друштвене снаге прихватљив онда бисмо се, овде и данас, морали сагласити да се пред српском нацијом морају разјаснити две ствари. Прво: Какву садржину друштвених односа и какав облик политичког система треба да штити устав српске нације? Овај у којем живимо капиталистички није; социјализма смо се одрекли, а – трећег нема! Друго: Не постоји национална одлука по којој је радничка класа Србије разбаштињена својине над средствима рада. Ми не знамо која социјална групација у земљи носи данас тај атрубут. Без такве идентификације не можемо ни за какав пут да се одредимо. Ове дилеме су незаобилазни елементи у разрешавању националног питања и представљају судбинску основу будућности српског народа у овом делу Европе. Хоћемо ли у капитализам или у сиромаштво?! Насиље над историјом Преструктурирање својине што је политичка елита на власти поставила као национални циљ, у своме крајњем изразу значи претварање друштвене у приватну својину. У практичном животу то само може значити прелазак социјализма у капитализам. Могуће је схватити да би то био добар пут и остварљив циљ. Али, како тим политичким елитама, у њиховој жудњи за таквим циљем, објаснити историјску стварност по којој српска нација, у времену од освајања првих, виших облика слободе почетком деветнаестог века до данас, није постала капиталистичка, а два века живи у вратима капиталистичке Европе? Ко се то упиње да Србе преведе у капитализам сада, у једној политичкој сезони и са неколико законских аката? Данас када сам капиталистички поредак Европе пуца по свим својим саставима.

Овде нам се незаобилазно умеће једно међупитање. Да ли се може избрисати део националне историје – једно веома успешно доба рада и живота људи које је протицало у последњих педесет година? Нећемо учинити добро ако дозволимо да се тако олако одбаци искуство владавине једног рационалног поретка насталог после Другог светског рата. То није била владавина комунистичког поретка, како се у поплави лицемерја овај облик владавине жели увући у свест нације, а није сигурно да она ова уверавања одиста прихвата. Морамо бити искрени па признати да присуствујемо непринципијелном одбацивању – не комунистичког поретка, већ одбацивању искуства рада и живота заједнице народа у којима се двадесет два милиона трудбеника, под

часним именом радничка класа, педесет година на овим просторима потврђивало као одговоран носилац својине над средставима рада. Потврђивала се ова структура као успешан организатор друштвене продукције, рационалан субјект расподеле друштвене акумулације и успешан фактор усмеравања инвестиција.

Поредак што га је створила – систем друштвеног самоуправљања – иако је остао неразвијен, остваривао је значајне резултате: у његовим оквирима Југославија је изградила привредну структуру којом је могла пратити развијене земље Европе, апсорбовати крупна финансијска средства и акумулацију, отплаћивати дугове и примењивати завидне нивое технологије. У годинама пре распада привреда Југославије могла је да прихвати годиш њу вредност инвестиција већу него све источно-европске комунистичке земље заједно, не рачунајући привредни простор данашње Русије. Да ли је све то ан блоц требало одбацити као рђаву прошлост и учинити лудост да се, како је говорио Карл Маркс, са прљавом водом после купања из корита избаци и дете? Не, не! То српска нација себи не сме дозволити. Било би то насиље над историјом. Нећемо ламентирати над судбином радничке класе. Нико је не може амнестирати од грешке коју је сама себи начинила и одбранити је од усуда који ју је задесио, пошто је у рушењу поретка којег је стварала и развијала и сама весело учествовала. Вратимо се радије нашим дужностима и погледајмо шта нама ваља чинити да би се нација спасла од безочног разарања. Владајућа структура земље поставила је себи два циља. На унутрашњем, економско-политичком плану су то реформе чији смисао представља приватизација друштвене имовине. На спољњем – дипломатском плану, приоритет је дат прикључењу земље Европској унији. По нашем дубоком уверењу оба су циља неостварљива.

Безочност приватизације Приватизација се изводи према обрасцу супротном свакој економској логици. Најпре је укинута друштвена својина и на место ње је проглашена државна. Сада се државна својина, распродајом у бесцење и под сумњивим условима, преводи у приватну што, са становишта идејне синтезе, значи превођ ење нације из социјализма у капитализам. Можда то тако треба. Можда би тако и било добро само када овај поступак не би био праћен процесом самоуништења: експроприсана друштвена својина – средства рада радника – искључују се из експлоатације, одвајају се, дакле, од функције репродукције, што чини њихов основни смисао и природу, да би се изложила јавним продајама. Тај процес тече под јавном заштитом државе и главни је извор сиромаш ења нације и губљења њеног угледа у свету. Увећавање мафије и бујање криминала у земљи само је логична последица онога што званична власт чини са својим обрасцем реформе. Снага и функција сваке европске државе почивају на облику политичког система. Политички систем извире из облика својине.

Основни задатак државе у стабилном економском поретку јесте да ствара услове једнаке за развитак свих облика својине – друштвене, државне, приватне и мешовитих облика. Облик својине се не може укинути, већ се планским путем стварају услови у којима она може да прелази из једног у други облик. Исправно би било да је владајућа структура, уместо идеје приватизације, у смислу националног циља предност дала развиту приватног сектора рада и на тој основи тражила модалитете економског развитака нације. Приватни сектор рада се не може развити сам из себе, поготово не у условима присуства снажно развијеног облика друштвене својине у свим сферама рада и без ослоња на њега. Приватни сектор мора да се развија напоредо са друштвеним, преузимајући у дугом низу времена, корак по корак, производне сегменте друштвеног сектора рада до тренутка знатнијег преображ аја друштвене у приватну својину. Па, опет се то не може до краја извести; увек ће се исказивати потреба да неки сектори рада остану или подруш твљени или под непосредном контролом државе.

У садржајима данашњег капиталистичког поретка Европе, у највећем делу својине и одлучивања одавно је већ извршено подруштвљавање. Да ли у некој фабрици друштвеног сектора постоји

приватни погон? Тај приватни погон у индустријској хали морао би да буде језгро будућег гиганта у својини приватног господара. Такав би погон представљао природан пут настајања приватног сектора, његовог ширења и нарастања до нивоа на којем ће освојити моћ интегрисања у крупне комбинате како би био у стању да на међународном тржишту издржи диктат непоштедне конкуренције. Приватни инвеститор мора ући у унутрашњост сфере друштвеног сектора и освајати га изнутра. Интеграцију светског тржишта нису извеле породичне мануфактуре, ни приватна предузећа, ни држава, већ мултинационалне компаније које су најпре морале да се подвргну строгим законитостима интеграција и мегаинтеграција, односно подруштљавања капитала и средстава рада. Да се, дакле, најпре оформе као друштвени сектор рада. Не бисмо учинили мудро ако бисмо приватни сектор рада схватили као опозицију или ривалство друштвеном сектору.

Друштвени сектор рада мора да буде његов изданак, неки облик првобитне акумулације капитала за приватни сектор, али не кроз распродају друштвене имовине, већ спонтаним преузимањем искустава у организацији рада, планирању производње и запошљавања, вођењу послова, обрачуну прихода и дохотка, образовању кадрова, а посебно у развоју и примени технологија и организације научних истраживања без чега нема успешног развоја националних привреда. Ако се жели да се привредни погони друштвеног сектора рада доведу у функцију изван које прилично дуго опстојавају у својој неефикасности, то се може извести пре свега обнављањем економских веза тамо где су оне покидане. Не стварањем јединствене државе народа који су је већ срушили, већ обједињавањем привредног простора Југославије, ма колико се међунационална и међуверска подозрења снажно опирала таквој неопходности.

Тек на основи тако обновљених веза могуће је вршити инвестирање у њима. Без тога никоме нема гаранције ни за минимални корак напред. Према Европи, поготово. Тај задатак нам је и сама Европа поставила у оквиру Пакта за стабилност народа Југоисточне Европе. У њему ме без престанка импресионира тржиште од шездесет и пет милиона потрошача. То је пут којег ми, а не Европа, морамо сами себи да уређујемо. Јер, придружење Унији за нас има смисла једино ако у њој себи осигурамо место за истом трpezом са Европљанима.

У томе нам други народи не могу бити узор.